

CHU LẬP BA VÀ HẢI PHÁI THANH KHẨU?

NGUYỄN THỊ THANH VÂN
Viện Nghiên cứu Sân khấu

1. Sau hơn 20 năm vắng bóng, Chu Lập Ba đột ngột xuất hiện trên sân khấu Thượng Hải và thành lập *Hải phái thanh khấu*.

Hải phái thanh khấu bắt nguồn từ kịch hoạt kê (kịch hài), kịch một vai của Thượng Hải. Hình thức của phái này là một người đứng trên sân khấu, và có một cái kê giống như cái giá để bản nhạc trong dàn nhạc giao hưởng, diễn suốt hơn hai giờ đồng hồ nói những vấn đề về thời sự, chính trị, xã hội của Thượng Hải, cho nên gọi là *Hải phái thanh khấu*. Phái này chủ yếu dùng khẩu ngữ để diễn giảng, về phong cách thẩm mỹ của nó có thể quy nạp về loại nghệ thuật khúc nghệ⁽¹⁾ “hài hước”. Nó là sự biểu diễn tổng hợp khúc nghệ lấy “thuyết” (tức là nói), “học” (học, bắt chước), *đâu* (nghĩa là khôi hài), *xương* (nghĩa là hát) làm chất liệu phục vụ cho việc ‘cù’ cười, nhưng ‘thuyết’ vẫn là chính, còn ba hình thức kia là phụ”. *Hải phái thanh khấu* cũng hấp thu tinh hoa của các hình thức hài Thượng Hải, Tương thanh của Bắc Kinh, “Đông đốc tiếu” của Hồng Kông, ngôn ngữ biểu diễn của Hải phái hài hước, mang tính chất tinh thành. *Hải phái thanh khấu* có điểm giống với “Đông đốc tiếu”. Nó cũng là một hình thức biểu diễn

trên sân khấu, đề cập đến những chuyện tiêu điểm, điểm nóng của xã hội, cộng thêm sự lý giải, diễn giảng của bản thân người diễn, nhằm chuyển tải đến người xem một phương thức giải trí. Nhưng có điểm khác biệt với “Đông đốc tiếu” ở chỗ *Hải phái thanh khấu* của Chu Lập Ba biểu diễn không theo một kịch bản nào, chỉ cần vài tờ giấy để trên giá trước mặt là có thể biểu diễn. Trong khi biểu diễn, Chu Lập Ba chú trọng phát huy tính ngẫu hứng, về hình thức biểu diễn cũng rất tự do.

Hải phái thanh khấu có nội dung đề cập đến cuộc sống của người dân Thượng Hải và các vấn đề đang nổi cộm hiện nay của thành phố này như: nhà ở, giao thông, cổ phiếu, giáo dục, thời sự... cho nên nó phù hợp với thẩm mỹ của người thành phố, đặc biệt được người Thượng Hải nhiệt liệt hoan nghênh.

Khác với “thuyết khấu” (nói diễn giảng) của *Nhị nhân chuyển* ở Đông Bắc và “thuyết khấu tứ” (nói giỏi) trong các tiết mục phát trên truyền hình của Hồng Kông và hải ngoại, *Hải phái thanh khấu* cũng có điểm khác biệt giữa hai hình thức này. Thuyết khấu trong *Nhị nhân chuyển* cũng gọi là “khẩu hoạt nhi”, nhưng sau này khi biểu diễn từ này bị cấm. *Nhị nhân chuyển*

trong truyền thống thường lấy hát làm chủ, nói chỉ là lúc quá độ khi biểu diễn, một diễn viên khi lên sân khấu, rất có thể anh ta hát từ đầu đến cuối buổi biểu diễn. Còn *Hải phái thanh khấu* chỉ do một người biểu diễn.

2. Các chương trình hài của *Hải phái thanh khấu* bao gồm: *Chuyện cười 30 năm*, *Chuyện cười Đại Thượng Hải*, *Tôi điên vì tiền...*

Chương trình *Chuyện cười 30 năm* đánh dấu sự trở lại của Chu Lập Ba trên sân khấu. Nội dung chương trình kể về sự thay đổi cách ăn, mặc, ở, đi lại trong đời sống của người dân Thượng Hải 30 năm cải cách mở cửa (1978-2008).

Xây dựng chương trình *Chuyện cười 30 năm* này, Chu Lập Ba muốn thông qua hồi ức 30 năm cải cách mở cửa của mình để lớp người sau hiểu được bối cảnh thời đại lúc đó và thấy được xã hội hiện nay tươi đẹp biết nhường nào. Chương trình là chiếc cầu nối kéo người Thượng Hải trở lại với các vấn đề ăn, mặc, ở, đi lại của người dân thành thị trong suốt chiều dài lịch sử 30 năm.

Trong chương trình hài *Chuyện cười 30 năm* của Chu Lập Ba, chúng ta cũng thấy có những đoạn mang bóng dáng của *Nhị nhân chuyển*, có thể nói Chu Lập Ba đã mượn cách nói theo lịch trình trong *Nhị nhân chuyển*. Chẳng hạn, như đoạn châm biếm cổ phiếu, anh đã dẫn khán giả cùng hưởng ứng và cười với mình, kéo khán giả quay ngược lại thời gian từ khi hình thành chế độ cổ phần từ thời nhà Đường đến sự xuất hiện giao dịch chứng khoán lần thứ nhất sau thời kì cải cách mở cửa. Ở đây, Chu Lập Ba và khán giả cùng hồi tưởng lại lịch sử phát triển của thị trường cổ phiếu Trung Quốc. Trong đó có những đoạn anh châm biếm tình trạng thị trường

cổ phiếu hiện nay. Sự biểu diễn xuất sắc của Chu Lập Ba khiến khán giả trong khán phòng đứng cả lên vỗ tay dào dào, vô cùng thích thú:

"Thị trường chứng khoán năm ngoái 'chảy máu não', tóc dựng ngược lên rồi bán thân bất toại"

"Cổ phiếu của chúng tôi không những người chơi, mà còn chim chơi. Nhưng chim thì bị người chơi giết hết rồi, chúng ta còn đâu chim nữa mà chơi?"

Hiện nay cổ phiếu Trung Quốc đang ở tình trạng, ông chủ nhảy vào, mà cà bông lao ra.

- Nhà giàu lao vào, nhà nghèo đi ra.

- Nam nhân đi vào, thái giám đi ra.

- Nhân tài đi vào, quan tài đi ra.

- Tiến sĩ đi vào, ngu dân đi ra.

- *"Đáng thương nhất là chim sẻ, chúng đều bị đâm chết ở trên bàn gạt của công ty chứng khoán – chúng tưởng đó là đến công viên cây xanh"*

Nếu như nói trước tháng 10 năm 06 đến 07, cổ phiếu của Trung Quốc chúng tôi là bộ phim khoa học viễn tưởng, cái gì cũng làm được. Thế mà năm 07 đến 08 đã biến thành phim kinh dị rồi.

Làm sao cổ phiếu có thể có chuyên gia được chứ? Cổ phiếu không thể có chuyên gia! Cổ phiếu chỉ có người thắng kẻ thua.

Chu Lập Ba sinh ra và lớn lên ở Thượng Hải, cho nên anh rất hiểu người Thượng Hải. Người Thượng Hải trong suy nghĩ của Chu rất đặc thù. Khi nhắc đến lưu manh ở Trung Quốc xuất xứ từ đâu không? Thượng Hải sản sinh ra các tên lưu manh như: Hoàng Kim Vinh, Đỗ Nguyệt Sinh, Trương Tiểu Lâm. Những người này vốn là thổ phỉ ở Đông Bắc. Các bạn phải biết, lưu manh chưa hề đánh người, người nào

mà đánh người lại không phải là lưu manh. Ai nhìn lưu manh ở Thượng Hải chúng ta cũng chỉ buồn một câu: Làm mất (đẹp) nó đi! Nhưng xin thưa những người đi làm toàn là người Đông Bắc!”

Nhân kỷ niệm 60 năm giải phóng thành phố Thượng Hải, Chu Lập Ba lại cho ra mắt khán giả Thượng Hải chương trình hài *Chuyện cười Đại Thượng Hải*. Trong chương trình này, ngoài chuyện nói về niềm tự hào của Thượng Hải, Chu Lập Ba còn nhắc tới sự kiện một tòa nhà cao tầng vừa xây xong thì bị đổ sập. Chu bảo: “*Các nhà đầu tư địa ốc đừng bi quan, nhà của các ông vẫn bán được, bán như nhà cấp 4. Nếu đã vào ở cũng không sao, lúc ngủ thì ở trên giường, lúc tỉnh dậy thì ở trên tường*”. Câu nói này vô cùng hài hước và trở thành câu nói nổi tiếng của anh. Có thể nói, có được những kiến thức, nhận định sắc sảo về nhà đất như vậy, chính là nhờ thời gian Chu Lập Ba buôn bán bất động sản kiếm sống.

Nói hết chuyện Thượng Hải, Chu Lập Ba lại nói sang chuyện toàn quốc, anh nói đến chuyện nguyên thị trưởng thành phố Thẩm Quyến Hứa Tống Hoàn bị bắt như thế nào. Chu Lập Ba nói giọng chua chát: “*Thị trưởng Hứa khi còn đương chức luôn miệng nói, tôi là một người con của dân. Người dân nuôi đứa con này giá thành cao quá. Khó khăn lắm mới nuôi lớn thành người, thế mà lại bị bắt*”. (Tháng 6 năm 2009, Hứa đã bị cách chức để điều tra vì vi phạm kỷ luật nghiêm trọng). Đoạn này Chu Lập Ba nhắc đi nhắc lại khiến khán giả rất sảng khoái, cười thích thú, tiếng cười càng ngày càng to dần. Ở đây Chu Lập Ba thông qua sự kiện này mà châm biếm các quan chức luôn luôn huênh hoang, tự xưng là “*công bộc của dân*”, “*lấy dân làm gốc*”, nhưng hành động, việc làm của họ thì hoàn toàn ngược lại. Cho nên Chu Lập Ba lập luận: “*Chỉ có những vị quan đương*

chức nói “Tôi là bố của dân” thì dân mới yên tâm, bởi vì “người bố không bao giờ hỏi đứa con cần bao nhiêu tiền.””

3. Phát huy ưu thế tại hiện trường để làm khán giả cười sảng khoái, cười ngặt cười nghẹo, nhưng lại có ý nghĩa châm biếm sâu cay là một trong những thủ pháp gây cười mà Chu Lập Ba thường xuyên sử dụng trong khi biểu diễn. Ưu thế này cũng do khán giả tạo ra và được đẩy lên cao trào, kích thích Chu Lập Ba thể hiện khả năng diễn xuất của mình. Điều này đã được Chu Lập Ba phát biểu trong một lần trả lời phỏng vấn: “*Những đoạn tôi nói, mỗi một lần biểu diễn không giống nhau. Hài pháit thanh khẩu là hành vi nghệ thuật, nó là nghệ thuật được hoàn thành cùng với khán giả. Chính những đoạn khá giống nhau này có liên quan đến không khí kịch trường, phản ứng của khán giả từng buổi biểu diễn khác nhau, tôi sẽ phát huy ưu thế của đêm diễn, hoặc tiếp nhận nó.*”, “*Tôi đã vận dụng lý luận thực tiễn chân chính của Xtanilapxki nghe thật, xem thật, nghĩ thật*”⁽²⁾.

Nhận xét về tính ngẫu hứng trong nghệ thuật biểu diễn của Chu Lập Ba, chuyên gia văn hóa pháit Hải Tiên Nãi Vinh (Giáo sư Trường Đại học Thượng Hải), nói: “*Tôi chú ý tới Chu Lập Ba, bởi vì tiết mục của Chu lấy từ đề tài dân gian, vận dụng ngôn ngữ dân gian, nội dung tiết mục của Chu Lập Ba hầu như đều là những chuyện có liên quan tới nhân dân, những câu dài từ của anh trên sân khấu cứ như là tiếng lòng của người dân, vì thế tiết mục của Chu Lập Ba mới được hoan nghênh nhiệt liệt, diễn liên tục mấy chục buổi mà vé đều bán hết trước cả tháng, không còn một chỗ ghế trống. Bất kì một hình thức nghệ thuật nào đó chỉ cần thoát ly cuộc sống, xa rời khán giả, thì sẽ mất đi sức sống của mình. Nếu như các tác phẩm văn nghệ không quan tâm tới*

cuộc sống của nhân dân, thế thì nhân dân cũng không cần biết tác phẩm văn nghệ ấy ra sao làm gì? Tôi cảm thấy nhân dân cũng có tiêu chuẩn chọn lựa tiết mục văn nghệ, tiết mục nhân dân thường thức chưa chắc đã tầm thường.”⁽³⁾

Tiết mục của Chu Lập Ba còn có một đặc điểm nữa, đó là *tính thời sự*. Nghệ thuật biểu diễn của anh thoát thai từ kịch hài Thượng Hải, nên nó càng giống với kịch hoạt báo (nghĩa là kịch mô phỏng có tính thời sự như báo chí). Quả thực rất nhiều kịch địa phương Thượng Hải cũng có đặc điểm chung này, nó phản ánh *tính thời sự* rất rõ rệt, nhạy bén, theo kịp cuộc sống xã hội.

Trong các buổi biểu diễn của Chu, anh luôn luôn nhắc tới chính trị. Anh cho rằng: “Chính trị của chúng tôi là chính trị qua góc nhìn của dân thành phố”. Nhìn lại quá trình hình thành và phát triển của kịch khôi hài (nguyên tên là *kịch hoạt kê*) thì đây là truyền thống được duy trì từ kịch văn minh của Thượng Hải từ hồi Dân quốc. Kịch khôi hài tiên thân xuất hiện là kịch văn minh từ năm 1910, đến năm 1930 diễn biến thành “kịch một vai”. Sang đầu thế kỉ XX, loại kịch này diễn xuất chủ yếu ở các nơi Thượng Hải, Phúc Châu, Nam Kinh. Trong các buổi biểu diễn của loại kịch này toàn nói đến chuyện thời sự, chính trị...

Các chương trình hài của Chu Lập Ba, những đoạn mà khán giả tán dương nhất, tâm đắc nhất đó là đoạn Chu Lập Ba bắt chước các nhà lãnh đạo Trung Quốc, thậm chí anh còn mô phỏng Thủ tướng đương nhiệm Ôn Gia Bảo. Điều mà anh bắt chước các nhà lãnh đạo chính là nắm vững thói quen cuộc sống, động tác và đặc trưng tính cách của họ, như động tác nhả khói thuốc của Mao Trạch Đông, giọng Tứ Xuyên của Đặng Tiểu Bình, ngôn ngữ của Giang

Trạch Dân. Có thể nói anh mô phỏng mỗi người một vẻ, vô cùng tinh tế:

- *Mấy lần xem truyền hình đều thấy Thủ tướng Ôn (Gia Bảo) đang thăm nhà nông dân, bao giờ ông cũng chọn người nào trông lam lũ nhất để bắt tay* (Chu Lập Ba bắt chước dáng điệu và giọng nói của Thủ tướng Ôn): *Chúng tôi đến muộn rồi!*

Vẫn tiếp nối chủ đề tài chính, cổ phiếu, nhà ở, chương trình hài thứ ba của Chu Lập Ba *Tôi điên vì tiền* ra đời năm 2009. Ngoài những vấn đề đã đề cập ở trên, chương trình này còn nhắc đến các vấn đề nổi cộm của Trung Quốc hiện nay có liên quan đến kinh tế, tài chính, như: Kinh tế toàn cầu, giải trí, thể dục, thẩm mỹ và thu nhập của người trẻ...

Xây dựng chương trình này, Chu Lập Ba muốn lý giải sự thu nhập của các ngành nghề, đồng thời thể hiện “ngịch lý” trong xã hội Trung Quốc hiện nay. Đầu tiên Chu Lập Ba trình bày cách nhìn về xử lí tài chính rất mới của mình, sau đó anh nói đến thị trường cổ phiếu hiện nay rồi bình luận, và cuối cùng Chu đã đưa ra dự kiến của mình về thị trường cổ phiếu thế giới. Trong khi phân tích tình hình cổ phiếu hiện nay, anh đã mô phỏng cách xử lí của các nhà lãnh đạo về tình trạng cổ phiếu tụt dốc hiện thời. Để nhắc đến chuyện này, anh bắt đầu khơi mào bằng việc bắt chước câu nói của Thủ tướng Ôn Gia Bảo nhận xét về tình hình cổ phiếu năm 2008: “Năm 2008 có thể nói là một năm khó khăn nhất”, sau đó lý giải nguyên nhân cổ phiếu giảm mạnh. Và anh đưa ra tính cách khác nhau của Mao Trạch Đông, Đặng Tiểu Bình, Giang Trạch Dân thể hiện cách xử lí của mỗi người đứng trước tình hình cổ phiếu của Trung Quốc đang đóng băng. Trong đó, Chủ tịch Mao Trạch Đông chủ trương dùng một phần tiền của ngân khố và huy động cổ

phiếu của toàn dân “*Cáo toàn quốc nhân dân thư*” (lời kêu gọi nhân dân cả nước), còn bản thân ông và người vợ Giang Thanh cũng lấy ra một nửa tài sản của mình xung vào công quỹ để làm nóng lên thị trường cổ phiếu. Đặng Tiểu Bình thì chủ trương ban đầu tung ra một ít tiền để thử điều chỉnh tình hình liên tiếp sụt giảm của cổ phiếu, nếu không khống chế được sẽ kêu gọi những nhà tỷ phú trong nước đứng ra cứu thị trường cổ phiếu, nếu như doanh nhân nào không thực hiện theo lời hiệu triệu này thì tiến hành tổng điều tra tài sản của các phú ông đó. Khác với hai vị lãnh đạo tiền nhiệm, Chủ tịch Giang Trạch Dân lại chủ trương lấy tinh khống chế động, yêu cầu điều tra rõ tình hình cổ phiếu trong nước hiện nay, sau đó ông điều chỉnh thị trường cổ phiếu trong nước theo mức thấp nhất của thị trường cổ phiếu nước Mỹ. Sau khi nêu cách xử lý của các nhà lãnh đạo Trung Quốc, anh còn mô phỏng câu chuyện về sự mưu trí, bình tĩnh, khôn ngoan của Thủ tướng Ôn Gia Bảo khi thoát khỏi nguy cơ “một số kẻ nổi loạn muốn chia rẽ tình hữu nghị giữa hai nước Trung – Anh”. Trong khi Thủ tướng đang nói chuyện thì bị người dân Anh ném giấy dệp vào người. Đây đúng là sự biến thân của Thủ tướng Ôn Gia Bảo. Sự mô phỏng của anh được khán giả nhiệt liệt hưởng ứng và gây ảnh hưởng trực tiếp tại hiện trường. Việc Chu Lập Ba mô phỏng ba nhà lãnh đạo chính trị tiền nhiệm của Trung Quốc mang lại cảm giác thân thiết cho người dân bản xứ, kiểu mô phỏng này không chỉ có “thần”, mà còn phản ánh đặc trưng tính cách và trách nhiệm gánh vác trên vai của người làm lãnh đạo trong từng thời đại khác nhau.

Ngoài ra, anh còn mô phỏng câu chuyện ba nhà lãnh đạo đối diện với sự kiện Đại sứ quán Trung Quốc thường trú ở nước

ngoài bị cháy, ba nhà lãnh đạo Trung Quốc có phương thức xử lý riêng của mình, mỗi người một kiểu không giống nhau. Chu bắt chước khẩu khí của vị lãnh đạo thứ nhất hỏi: “*Trong nhà kho có bao nhiêu quả lựu đạn?*” Đáp “*Có hai trăm quả*”, người lãnh đạo thứ nhất nói: “*Đem hết ra chỗ ông ta đang đứng!*” Chu Lập Ba bình luận, người lãnh đạo thứ nhất tính nét gắt gỏng, khản trương. Nhưng người lãnh đạo thứ hai bình tĩnh hơn, anh bắt chước giọng nói khê nông của Tú Xuyên diễn tả: “*Trước tiên hãy lấy 30 quả (lựu đạn) để vào xung quanh ông*”. Người lãnh đạo thứ ba giảng giải một hồi như thế này: “*Nhất định phải canh chừng nghiêm ngặt, không được để quả nào (lựu đạn) lọt ra ngoài, nếu không sẽ không giải thích được với quốc tế về chuyện này. Chính sách mềm dẻo bây giờ để mai sau cứng rắn, quanh co giấu giếm hiện tại để ngày sau thẳng thắn. Chúng ta cần phải làm bài toán kinh tế, còn những việc khác để sau...*”

Kiểu bắt chước lãnh đạo Trung Quốc của Chu có người cho rằng đây là sự đột phá lớn nhất, bước đi táo bạo của anh. Cách mô phỏng như thế nhận được sự hưởng ứng của khán giả và cũng không làm những nhà lãnh đạo cầm quyền đương cục tức giận, rõ ràng đây là sự khoan dung về mặt chính trị của các nhà lãnh đạo Bắc Kinh, đồng thời đây cũng là sự tiến bộ của chính sách cải cách mở cửa của chính quyền Trung Quốc đối với cơ quan ngôn luận của mình. Song cũng còn có ý kiến cho rằng cách làm này của Chu là hành động bất kính với lãnh đạo. Ngược lại, cung cách bắt chước cử chỉ, hành động của các bậc tiền bối lãnh đạo do Chu Lập Ba thể hiện đã khiến các quan chức Trung Quốc đương thời ủng hộ.

Hải phái thanh khẩu của Chu dám đem những chuyện của lãnh đạo cấp cao làm

trò cười, dùng tiếng nói của mình để diễn giảng cho khán giả cười. Điều này cách đây mấy chục năm có thể mắc tội “chém đầu”. Nhưng nay Trung Quốc đã thực hiện 30 năm cải cách mở cửa, sự việc này đã trở nên nhẹ nhàng hơn, các chương trình hài của Chu cũng không bị cấm diễn, mà còn được khuyến khích, ủng hộ. Đây là một việc làm khá ‘cởi mở’ của chính trị Trung Quốc và cũng minh chứng hướng đi đúng đắn của *Hải phái thanh khấu* do Chu khởi xướng. Sự đột phá về điều cấm kị tự do ngôn luận, mô phỏng ba nhà lãnh đạo, nhân dịp 30 năm cải cách Trung Quốc nói lên những tổn động của Thượng Hải để chọc cười khán giả, nêu lên tinh thần Lôi Phong của Trung Quốc, thậm chí đề cập đến những vấn đề nhạy cảm như Đài Loan... của Chu Lập Ba đã khiến khán giả và các nhà chuyên môn cười, nhiệt liệt ủng hộ. Trong tiếng cười này có cả nước mắt, nước mắt mang lại tiếng cười, trong thực mà có hư, hư hư thực thực đã hình thành nên hiện tượng Chu Lập Ba. Với các chương trình hài này Chu Lập Ba đã trở thành biểu tượng ngôn luận Trung Quốc với xu hướng mở cửa.

Một đặc điểm nổi bật nữa trong biểu diễn của Chu Lập Ba, đó là anh không viết kịch bản. Trong khi biểu diễn, dài từ anh dùng hoàn toàn bằng tiếng Trung Quốc phổ thông và tiếng Thượng Hải. Những câu nói của Chu Lập Ba trong khi biểu diễn đã trở thành kinh điển:

- *Nói thật thì đắc tội với bạn bè và lãnh đạo; nói dối thì đắc tội với chính mình.*

- *Một người quét rác cũng có thể là phân tử tinh hoa.*

- *Một con người phải có khái niệm pháp luật, phải biết bảo vệ mình như thế nào, nếu biết luật mà còn vi phạm thì lãng phí quá.*

- *Băng hoại băng hoại, chính là muốn băng thành từng tảng từng tảng!*

- *Mọi người đều thích tiền, nhưng chưa chắc tiền đã thích mọi người.*

- *Nhà giàu lao vào, nhà nghèo đi ra.*

Chu Lập Ba nói về cổ phiếu:

- *Khi đi vào muốn phát tài, khi đi ra muốn phát điên*

- *Hiện nay cổ phiếu Trung Quốc đang ở tình trạng, ông chủ nhảy vào, mà cà bông lao ra.*

- *Cổ phiếu của chúng tôi không những người chơi, mà còn chìm chơi. Nhưng chìm thì bị người chơi giết hết rồi, chúng ta còn đâu chìm nữa mà chơi?*

Hình tượng diễn xuất của Chu Lập Ba với đầu chải rẽ ngôi sang hai bên, tóc vuốt keo thẳng mượt, mặc com lê, nói bằng tiếng Thượng Hải, tiếng phổ thông Trung Quốc, thỉnh thoảng có chen vào phương ngôn các địa phương, cộng thêm các vật dụng đi kèm như chai nước, và tờ giấy để trên giá nhạc, khăn tay, Chu Lập Ba không thay trang phục, không ngừng nghỉ, cứ nói theo đề cương đã viết trên tờ giấy bằng mấy gạch đầu dòng. Nội dung của những buổi biểu diễn nào là đủ thứ chuyện trên trời dưới đất, từ thời sự, chính trị đến văn hóa, xã hội.... Trên sân khấu, Chu Lập Ba cứ diễn, ở dưới khán giả thì cứ cười ngặt cười nghẹo, cười chảy cả nước mắt và liên tục có những tràng vỗ tay nổi lên hưởng ứng, kích thích Chu Lập Ba ứng diễn. Biết vận dụng ưu thế hưởng ứng của khán giả kịch trường để kích thích nội dung và nghệ thuật biểu diễn của mình đã trở thành biểu tượng trong diễn xuất của Chu Lập Ba - *Hải phái thanh khấu*.

Đối với nghệ thuật hài kịch mà nói, vận dụng tính sáng tạo của ngôn ngữ hài hước là chức năng cơ bản nhất của hài kịch. Ngôn ngữ mà Chu Lập Ba sử dụng trong

Hải phái thanh khẩu đã đạt đến độ kì diệu. Chu Lập Ba còn khéo sử dụng các kỹ xảo ngôn ngữ và chức năng hài hước “học”, “đầu”, “xướng” của khúc nghệ truyền thống. “Học” thì Chu Lập Ba bắt chước cái gì thì giống cái ấy, “đầu” là anh đã giỏi vận dụng các thủ pháp của kỹ xảo biểu diễn; “xướng” tức là anh đã bắt chước tiếng hát của các ca sĩ thịnh hành ở Thượng Hải trước kia vô cùng chuẩn xác.

Kì thực, trong thực tiễn biểu diễn khúc nghệ, yếu tố “hài” ở đây chính là đặc trưng thẩm mỹ chủ yếu của loại hình biểu diễn này. Diễn “hài” không khéo sẽ sa đà vào tình trạng dung tục thông thường, nhưng trong *Hải phái thanh khẩu* của Chu Lập Ba thì từ nội dung và chủ đề đều né tránh được điều này. Các tiết mục biểu diễn của Chu Lập Ba đều đạt đến độ “nhã”. Những buổi biểu diễn của Chu Lập Ba cũng rất nhẹ nhàng, hài hước. Nhiều chuyện tưởng chừng như rất bình thường, như chuyện hồi nhỏ bị mẹ đánh, nghịch đất cát... nhưng qua nghệ thuật biểu diễn của Chu Lập Ba đều là những chuyện thú vị, và trở thành đề tài mà mọi người quan tâm, chẳng hạn như đoạn diễn “*Khi cha mẹ thích cầm roi*” trong chương trình hài *Chuyện cười 30 năm*:

- *Hồi nhỏ tôi luôn bị cha mẹ tôi đánh, sau này tôi có kinh nghiệm bèn né tránh. Sau đó mẹ tôi cũng thay đổi kỹ thuật mới, bà dùng hai chiếc gót giày đánh tôi, bà hay giả vờ giơ giày lên nè lúc tôi không chú ý mới đánh. Sau khi tôi bị đánh toàn thân giống như con ngựa vằn. Hôm sau tôi đến trường, một bạn nữ cùng học nói với tôi: (Giả giọng của người bạn đó) “ái chà, Chu Lập Ba, mẹ bạn lại mua giày mới cho bạn à?”, Tôi hỏi lại “Sao bạn biết?”. Cô bạn gái lại nói: “Hoa vằn hôm đó khác hoa vằn hôm nay, hoa vằn hôm đó hình thẳng, hôm nay hình chữ S”.*

- *Hồi nhỏ tôi hay nghịch bùn và cát, tôi rất thích trò chơi đó. Giống như bây giờ trẻ con rất thích đồ chơi, chúng chỉ chơi một tuần là giỏi lắm, ba ngày là bình thường, nếu như chỉ chơi có một ngày, đó là những nhà có tiền.”*

- *Các bạn từng nhìn thấy đứa trẻ 6 tuổi mắc bệnh khoe khoang chưa? Nếu có đứa trẻ như vậy cũng là do người lớn truyền sang cho nó.*

Chu Lập Ba là người thông hiểu ngôn ngữ Thượng Hải và lại khéo vận dụng ngôn ngữ địa phương, cho nên trong khi biểu diễn anh có thể nói đan xen tiếng của các vùng, miền nhằm làm cho khán giả hiểu và có tác dụng gây cười. Như chương trình “*Chuyện cười 30 năm*” đến Quảng Châu biểu diễn thì mang màu sắc “sặc mùi” Quảng Đông, ngay cả đài từ của Chu Lập Ba trong khi biểu diễn cũng nói bằng tiếng Quảng Đông.

Cách “cù” khán giả cười của Chu Lập Ba không phải chỉ là sự vui chơi giải trí thông thường, mà tiềm ẩn trong đó là sự hồi tưởng, trần trở của chính anh về hiện tượng, sự kiện xảy ra trong xã hội. Chu tự cho rằng anh có tư duy lô gích đặc biệt dẫn dắt khán giả có suy nghĩ mới, có cái nhìn mới về xã hội đương đại. Một số vấn đề mà ở Trung Quốc cho rằng là nhạy cảm, nhưng qua sự suy nghĩ, diễn giảng, phân tích của Chu thì người nghe, người xem lại thấy hoàn toàn mới. Sự việc về Thị trưởng thành phố Thâm Quyến Hứa Tống Hoàn tham quan hủ bại, khiến cho người dân Trung Quốc vô cùng phẫn uất, căm tức. Nhưng đối diện với sự việc này, Chu lại bày tỏ suy nghĩ, quan điểm hoàn toàn mới: *Một con sâu không thể làm rầu nồi canh’.*

Những suy tư, quan điểm của anh về các chủ đề như: giáo dục, cải cách y tế, nhà ở, sự phát triển kinh tế luôn luôn mới và

bao giờ cũng trở thành trọng điểm trong các buổi biểu diễn của Chu.

Chu Lập Ba không coi mình là một “cây hài”, mà anh luôn nghĩ mình là một trí thức. Qua tiếng cười anh muốn truyền đạt quan điểm, tư tưởng của cá nhân mình. Cho nên những buổi biểu diễn của Chu không bao giờ lặp lại, cùng một vấn đề như vậy, nhưng hôm nay có thể nói nhiều hơn, ngày mai có thể nói ít hơn, bởi do sự kích thích của khán giả. Ở đây, vai trò của khán giả vô cùng to lớn. Nhiều câu nói, bình luận của anh trở thành câu của miệng của người dân Thượng Hải.

Nhiều tờ báo Trung Quốc ví anh như một chuyên gia, nhưng Chu bảo anh khác với chuyên gia ở chỗ chuyên gia biến vấn đề còn con thành vấn đề người dân nghe không hiểu, còn anh biến những vấn đề của chuyên gia thành thứ mọi người nghe hiểu. *“Cùng một việc giống nhau, chuyên gia phải nói những thứ bạn không hiểu mới cho thấy trình độ của chuyên gia, còn tôi thì phá bỏ những thứ của chuyên gia”*.

Trong khi biểu diễn, Chu Lập Ba nói về vấn đề nhà cửa, đất đai cho nên có một số người đến hỏi anh về vấn đề này. Anh nói: *“Tôi sẽ khuyên mọi người mua nhà như thế nào, từ điều kiện tiện nghi, khu vực cho đến bao quát tổng thể của ngôi nhà và cả chính sách của nhà nước nữa... Không có một diễn viên nào có thể làm được như thế, không có một chuyên gia nào có thể làm trong khi đang cười nói hài hước.”*

Gần đây, chương trình *Nhất Chu Lập Ba* tú do kênh truyền thông Phương Hoàng tổ chức sản xuất, Chu Lập Ba cũng dùng phương thức nói diễn giảng để bàn đến những chuyện như bóng đá Trung Quốc, nhà cao tầng mọc tràn lan, khủng hoảng tiền tệ... Chu dựa vào số liệu thống

kê thực tế của các ngành nghề để châm biếm, phê phán phẩm chất các ngôi sao, tệ nạn cổ phiếu, đằng sau tiếng cười là sự suy nghĩ về xã hội của Chu. Phải nói Chu Lập Ba đứng trên góc nhìn của người bình dân để nói chuyện thời sự chính trị, xã hội.

Có thể thấy, sở sĩ Chu Lập Ba nổi tiếng và tạo nên ‘cơn sốt’ khán giả tại kịch trường Thượng Hải như vậy, bởi lẽ Chu Lập Ba là người Thượng Hải cho nên anh rất hiểu và tự hào về thành phố của mình. Thứ hai, anh là người giỏi quan sát và có trí nhớ cực kì tốt mới có thể biểu đạt hồi ức về tập thể người Thượng Hải. Thứ ba, trong khi biểu diễn, Chu Lập Ba giỏi dùng thủ pháp gây cười, giỏi vận dụng phương ngôn địa phương và giỏi mô phỏng những chuyện được coi là “nóng” của xã hội Trung Quốc đương thời, mới tạo nên một hiệu quả gây cười mãnh liệt như thế.

4. Các chương trình hài của *Hải phái thanh khẩu*, như: *Chuyện cười 30 năm*, *Chuyện cười Đại Thượng Hải*, *Tôi điên vì tiền*, ... đã trở thành một hiện tượng văn hóa ‘sốt’ của Thượng Hải. *Hải phái thanh khẩu* của Chu Lập Ba là một ‘đống lửa ngun ngút’ ở Thượng Hải và dần dần lan tỏa ra cả đất nước Trung Quốc. Sức hút của nó chính là sự biểu đạt của văn hóa phái Hải và nó đã trở thành sản phẩm đại diện cho sự tinh hoa của văn hóa Thượng Hải.

Các chương trình hài của Chu Lập Ba có nội dung phong phú, và đa dạng. Xem anh biểu diễn, người dân Thượng Hải nào cũng nhìn thấy mình trong đó. Chu đã nói lên được nỗi lòng của người thị dân Thượng Hải, nào là chuyện tình yêu, hôn nhân, gia đình, sự nghiệp, tiền tài... với những câu nói hài hước, dí dỏm mang ý nghĩa châm biếm, phê phán sâu cay. Những tiết mục biểu diễn của mình, Chu Lập Ba đã kéo khán giả Thượng Hải hoài

niệm về chặng đường biến thiên các nhu cầu ăn, ở, mặc, đi lại của họ trong công cuộc cải cách mở cửa suốt 30 năm ở Trung Quốc để họ thấy quý trọng hơn, yêu mến hơn cuộc sống hiện tại.

Hải phái thanh khẩu của Chu vừa có sự hào sảng, vừa có giá trị phán đoán thời thượng. Ấn sâu trong nghệ thuật biểu diễn của Chu Lập Ba là cục diện phức tạp của các vấn đề tài chính, chính trị, kinh tế ở Trung Quốc hiện nay. Mặc dù sự phỏng đoán của Chu còn nhiều điều chưa chuẩn xác, nhưng anh đã thể hiện được sự nhạy bén của mình về thời cuộc trong những buổi biểu diễn.

Chu Lập Ba dùng ngôn ngữ “khôì hài” Thượng Hải lưu loát trôi chảy, đối chĩnh, thỉnh thoảng có chen vào những tiếng phổ thông Trung Quốc, nói đối một mình trên sân khấu, nói toạc ra hết cả, cười cợt vô cùng phóng khoáng vừa có chất hài kịch của kịch hài truyền thống Trung Quốc vừa mang lại sự hài hước của cái hài hiện đại. Nghệ thuật biểu diễn của Chu đã có “thuyết khẩu tú”, lại có tài nghệ biểu diễn và sự nhanh nhạy về tin tức của anh đã dẫn đến một cuộc chấn động khán giả mãnh liệt ở Thượng Hải. Những buổi biểu diễn của Chu đã chứng minh một đạo lý đơn giản – hài kịch không có cương giới. *Hải phái thanh khẩu* của Chu Lập Ba được xác lập ở Thượng Hải, nhưng các vấn đề mà anh nói trong khi biểu diễn đã vượt quá sự hạn chế khu vực của chính anh đặt ra, anh đã phóng tầm mắt nhìn ra cả đất nước Trung Quốc và hướng ra tận thế giới. Chu Lập Ba muốn Thượng Hải tìm được tinh thần tự tin, tìm được niềm tự hào của thành phố, nhưng vô tình các vấn đề mà anh đề cập đến trong các buổi biểu

diễn đã dẫn đến những cuộc tranh luận của các nhà chuyên môn về hai phái nghệ thuật: phái Kinh (Bắc Kinh) và phái Hải (Thượng Hải), giữa Nam và Bắc.

Diễn xuất của Chu Lập Ba mang lại tiếng cười cho khán giả, nhưng lại thiên trọng về lô gích, rất nhiều câu chuyện thú vị mà Chu sử dụng để nói rõ một chủ đề rất nghiêm túc. Đó chính là mục đích anh muốn thể hiện những suy nghĩ, ưu tư, trăn trở của mình đối với thành phố Thượng Hải. Phương thức biểu diễn của Chu Lập Ba rất thông minh, định vị khán giả chuẩn xác, cộng thêm việc vận dụng thành công yếu tố thương mại trong việc quảng bá sản phẩm là những hành trang đưa anh tới con đường trải thảm đỏ hôm nay.

CHÚ THÍCH:

(1) Khúc nghệ: Là tên gọi chung của các loại nghệ thuật nói hát của dân tộc Trung Hoa, nó là một hình thức nghệ thuật độc đáo được hình thành qua quá trình phát triển diễn biến lâu dài từ văn học và truyền miệng và nghệ thuật ca xướng dân gian. Khúc nghệ, xiếc, múa rối và rối da Trung Quốc. Nxb Thế giới, H, 2002, tr.9.

(2) *Trương Dự: Chu Lập Ba có thể nổi tiếng được bao lâu?* Nguồn (Văn hôi báo) ngày 04/6/2009.

(3) *Chu Lập Ba gom lại tin tức văn hóa địa phương.* Nguồn <http://www.sina.com.cn> ngày 13-5-2009

